

## Radiografia sistemului educational public: Integrarea social academica a categoriei vulnerabile de elevi cu tulburari de comportament

RAPORT DE CERCETARE  
ATCA



## Scopul cercetării

Aplicarea metodelor didactice la clasă prin stimularea motivației copiilor și prin utilizarea materialelor adaptate nivelului de dezvoltare a copiilor cu tulburări de dezvoltare, TSA, ADHD, respectiv modelarea comportamentelor inadecvate ale acestora asigură dezvoltarea abilităților copiilor, a comportamentelor adaptative și stimulează participarea activă și deplină, psihică și fizică, individuală și colectivă a elevilor în procesul instructiv-educativ.

## Obiectivele cercetării:

- a. utilizarea unor tehnici și metode de determinare obiectivă a nivelului de motivație și recompensare a elevilor;
- b. determinarea nivelului general al tulburărilor de comportament al elevilor implicați în cercetare;
- c. înregistrarea, monitorizarea și compararea rezultatelor obținute de elevi în cele două etape ale cercetării - etapa de control (înainte de intervenție) și etapa post-intervenție.
- d. implementarea unor metode și tehnici interactive în scopul dezvoltării motivației și a comportamentelor adecvate ale elevilor și studiul eficienței lor în timpul orelor de școală;
- e. stimularea implicării elevilor în activitățile școlare printr-o strategie didactică de tip pozitiv, prin tehnici de analiză comportamentală aplicată;
- f. sintetizarea rezultatelor cercetării, elaborarea concluziilor.

## Ipoteza cercetării:

Utilizarea metodelor și tehnicilor ProfAid Kit (contracte comportamentale, sisteme de premii și stimulare bazate pe tokeni, orar vizual de modelare comportamentală, fișe de recompensare) vor determina dezvoltarea comportamentelor adecvate ale copiilor, creșterea nivelului de participare la ore, a nivelului de interacțiune și comunicare dintre copii, dezvoltarea mecanismelor cognitive superioare - gândire, memorie, imaginație, prin creșterea gradului de motivație.

Prin ProfAid Kit, odată cu introducerea materialelor de specialitate în școli și prin formarea cadrelor didactice și consultanța oferită acestora, rata de implementare a tehnicilor moderne de predare va crește.

Acest lucru va fi benefic pentru toate disciplinele de studiu în care se utilizează materialele ProfAid, pentru dezvoltarea unor trăsături pozitive de comportament, formarea personalității copilului, reducerea comportamentelor disruptive și integrarea mai ușoară a copiilor cu tulburări comportamentale și de dezvoltare.

## Studiul 1

### **Evaluarea metodelor educationale utilizate in sistemul actual de invatamant - raport de autoevaluare a cadrelor didactice corelat cu observatiile calitative din timpul proiectului**

Realizarea unei evaluari detaliate a mediului academic in care invata copiii este unul din instrumentele esentiale pe care le putem adopta pentru a dezvolta interventiile optime in scoli si pentru a propune solutii de modelare sau modificare a caracteristicilor de predare, de comunicare cu elevii, de stimulare a comportamentelor pozitive si de crestere a motivatiei lor.

ProfAid KIT este un proiect ce a creat un impact direct si imediat in clasele in care a fost implementat, optimizand relatia profesor-elev si, cel mai important, oferind copiilor posibilitatea sa-si exprime nevoile, sa inteleaga beneficiile comportamentelor pozitive si sa incerce sa-si imbunatateasca performantele scolare de grup sau individuale.

Grup tinta: cadrele didactice din invatamantul primar si gimnazial (cls. 0-8)

Numar participanti: 743

Metodologie: chestionarul de autoevaluare a fost completat de catre participanti inainte de inceperea proiectului; chestionarul de evaluare specializata a fost completat de catre terapeutii ATCA in faza preexperimentală, prin observatie directa la clasa.

### **Rezultate etapa I: Evaluarea initiala**

Etapa de evaluare a metodelor educationale utilizate in scoli a avut ca scop evidentierea criteriilor de motivare si recompensare a elevilor, a tehnicilor folosite de cadrele didactice, respectiv a materialelor concrete pe care profesorii le utilizeaza in clasa.

Datele de mai jos reflecta situatia educationala din perspectiva cadrelor didactice, fiind bazate pe autoevaluarea initiala, realizata inainte de debutul cursurilor de formare si a implementarii materialelor ProfAID.

In completarea datelor de identificare a metodelor educationale aplicate in scoli, bazate pe perceptia individuala a fiecarui profesor, specialistii ATCA au realizat observatii calitative prin asistarea si evaluarea directa a metodelor, asa cum sunt implementate, de fapt, la clasa.

Conform datelor comparative initiale, s-a constatat o supraestimare a valorilor oferite de catre respondenti sau o intepretare care demonstreaza o intelegere partiala a metodelor corecte de modelare comportamentala si crestere a motivatiei elevilor.

## Rezultate chestionar de evaluare a metodelor de management comportamental

**Obiectiv:** Identificarea și evaluarea sistemelor de premiere ale elevilor, înainte de implementarea ProfAid.

88% dintre profesori apreciază că utilizează un sistem de premiere a comportamentelor pozitive.

Conform observațiilor directe ale specialiștilor ATCA, doar 23% dintre profesori utilizează însă un sistem de premiere care respectă criteriile standard.

### Rezultat autoevaluare



### Rezultat observatii directe specialisti



Incongruența între datele obținute prin autoevaluare, respectiv observațiile directe ale specialiștilor deriva din diferențele de viziune și înțelegere a **sistemului de premiere** și a ceea ce înseamnă acesta, conform materialelor de specialitate.

Un sistem de premiere presupune aplicarea sistematică a unor pași stabiliți înainte de utilizarea tehnicii:

- identificarea și stabilirea unor comportamente target/obiective educaționale
- identificarea întăritorilor/ recompenselor (aprecieri verbale sau scrise, întăritori de tip "premiu", activități placute ca recompensă pentru atingerea obiectivelor).
- Stabilirea unui criteriu clar și măsurabil pentru atingerea obiectivelor stabilite și pentru castigarea "premiului".

În sesiunile de observare directă la clasă, s-a constatat că:

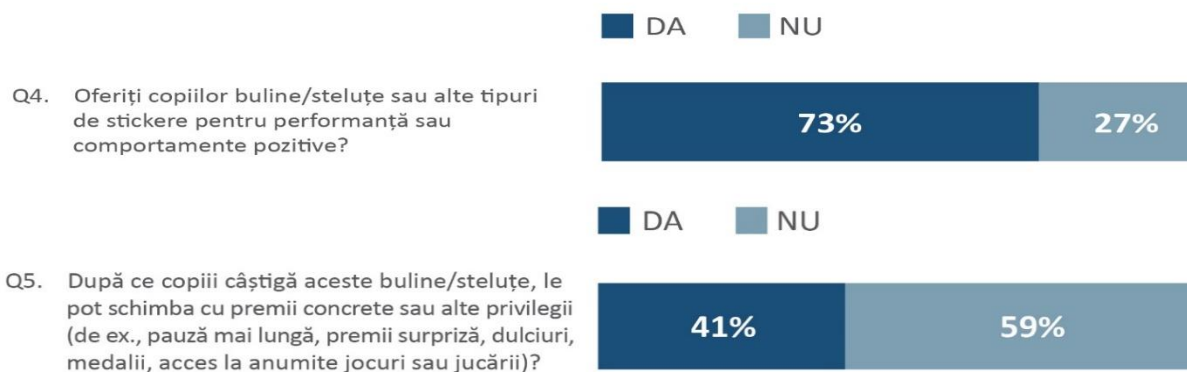
- profesorii oferă atenție comportamentelor negative ale copiilor de cele mai multe ori, iar comportamentele pozitive rămân fără feedback sau consecințe care să le mențină.
- profesorii folosesc laudele pentru a menține abilitățile cognitive, dar nu și atunci când apar comportamente sociale pozitive.
- obiectivele nu sunt clar stabilite, iar feedback-ul este unul general.

- se considera a fi gresit sau disfuncțional să se aloce timp din ora de predare pentru a oferi activități plăcute copiilor

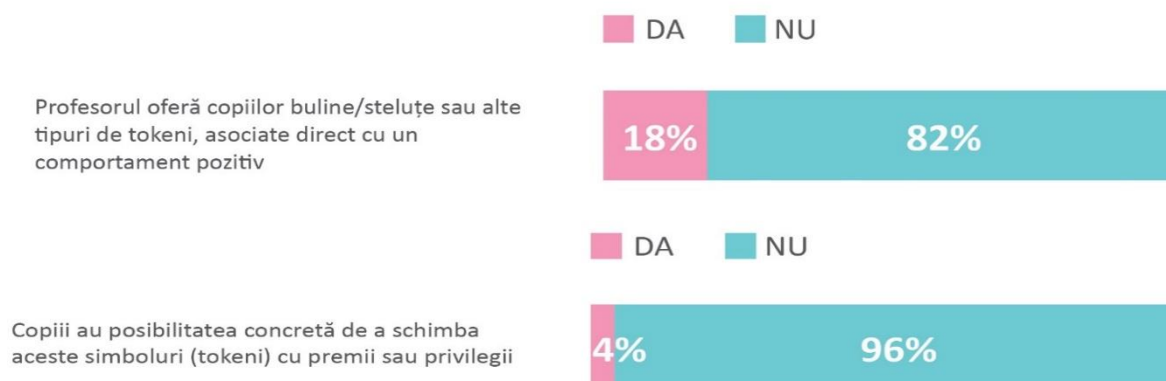
**Obiectiv:** Identificarea și evaluarea aplicării sistemelor de tokeni la clasă.

Deoarece metoda de utilizare și oferire a unor premii simbolice este general valabilă în cadrul școlilor din România, este esențial ca implementarea acestora să fie una corectă.

## Rezultat autoevaluare



## Rezultat observatii directe specialisti



73% dintre respondenți oferă recompense sub formă de stickere pentru performanță sau comportamente pozitive. În 41% din cazuri, recompensele simbolice pot fi schimbate cu premii concrete sau privilegii.

Aproape jumătate din respondenții care oferă buline, steluțe sau alte tipuri de stickere nu le acordă o valoare de schimb pentru premii concrete, limitându-le la valoarea lor simbolică.

Conform analizei la clasă, deși majoritatea profesorilor utilizează tokeni (simboluri de tip buline sau steluțe), acestea nu marchează un comportament specific și nu se bazează pe un criteriu stabil de primire.

- aceste simboluri (tokeni) sunt semnificative pentru elevii mici (clasele 0-4), dar nu au nicio valoare de recompensă pentru elevii mari (clasele 5-8).

- un procent semnificativ de profesori apreciaza ca elevii pot schimba tokenii cu recompense reale dupa un timp, insa in cadrul sesiunilor de observatie ale specialistilor, **nu au fost identificate astfel de oportunitati.**
- tokenii au fost oferiti doar la finalul orei, dar nu imediat dupa comportamentele pozitive sau obiectivele atinse de catre elevi in timpul orei. Acest aspect diminueaza semnificativ valoarea token-ului oferit, acesta nefiind asociat unui comportament anume.
- exista si situatii in care elevii primesc tokeni "negativi" - bulinute colorate diferit fata de cele "pozitive", ceea ce marcheaza din nou utilizarea pedepsei, in defavoarea unui sistem de recompensare.
- profesorii utilizeaza predominant tokenii pentru comportamente academice individuale, nu si tokeni pentru comportamente sociale, de grup.
- pentru o mare parte din elevii din clasele 0-4 tokenii sunt importanti si adauga valoare in comunicarea cu familia, fiind reprezentarea unei zile in care copilul a fost "cuminte". Insa, in lipsa unor criterii de formare a abilitatilor si modelare a comportamentelor pentru care sa fie oferiti tokenii, acestia nu contribuie la dezvoltarea unor noi comportamente, ci se transforma in premiu simbolic de rutina.

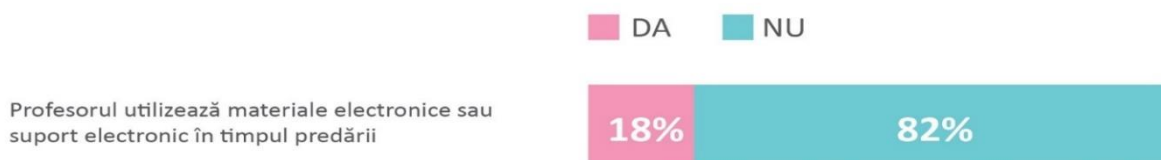
**Obiectiv:** Identificarea si evaluarea metodelor de predare ce implica suport electronic sau forme alternative a materialelor educative.

Deoarece prezentarea informatiei trebuie sa ofere elevilor un plus de motivatie, sa fie interactiva si accesibila, este necesara transformarea stilului traditional de predare, care nu mai corespunde necesitatilor elevilor, cu unul modern, creativ si dinamic.

## Rezultat autoevaluare



## Rezultat observatii directe specialisti



Cei mai mulți respondenți, 89%, utilizează materiale electronice sau suport electronic în predare.

S-a observat ca, desi majoritatea scolilor au in dotare o sala de sedinte cu videoproiector, laptopuri sau calculatoare la clasa, acces la internet, acestea nu sunt utilizate constant in predarea efectiva.

- in timpul observatiilor directe, doar 18% dintre profesori au utilizat materiale electronice pentru predare
- exista profesori care utilizeaza telefonul personal pentru a reda materialele audio
- sunt utilizate fise predominant didactice standard

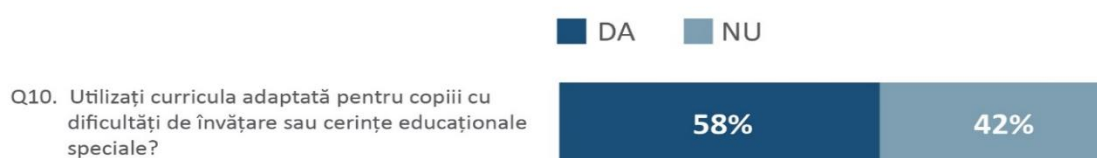
- predarea nu este însoțită de reprezentare vizuală modernă
- elevii nu sunt încurajați să folosească elemente ale tehnologiei pentru susținerea proiectelor sau în timpul lecțiilor
- există însă săli dotate adecvat, concepute pentru orele de curs TIC, în care copiii au acces la laptop/ PC.

**Obiectiv:** Identificarea și evaluarea metodelor educative și a materialelor de suport pentru copiii cu tulburări de dezvoltare și nevoi speciale.

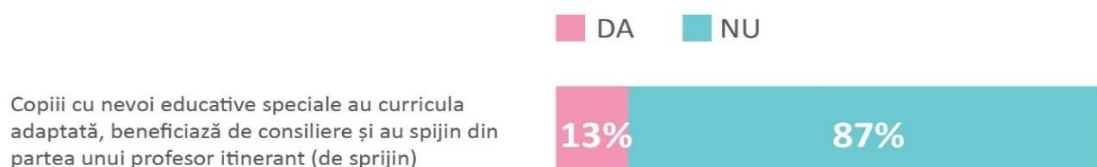
Pentru integrarea eficientă a copiilor cu autism, tulburări de dezvoltare sau cognitive, metodele educative trebuie să includă și să permită:

- Dezvoltarea și aplicarea unei curricule adaptate
- Sprijin constant pe perioada orelor de curs din partea unei persoane specializate (profesor itinerant, terapeut însoțitor)
- Consiliere psihologică și realizarea unei echipe multidisciplinare care să comunice și să dezvolte un plan comun de educație și dezvoltare a abilităților copilului
- Training de specialitate oferit cadrului didactic

## Rezultat autoevaluare



## Rezultat observatii directe specialisti



Respondenții consideră în proporție de peste 50% că utilizează o curricula adaptată copiilor cu dificultăți de învățare sau tulburări de spectru autist.

Din analiza directă reiese că **majoritatea copiilor cu TSA sau tulburări comportamentale nu beneficiază de sprijin direct la clasă**, iar **prezența profesorului de sprijin este ocazională**.

Majoritatea școlilor nu au psiholog școlar care să sprijine nevoile de integrare ale copiilor cu tulburări de comportament și care să ofere consiliere cadrelor didactice și părinților.

În peste 60% din situații, copiii cu tulburări de dezvoltare sau comportamente negative sunt așezați în ultimele bănci, ceea ce determină o mai mică implicare a lor față de cerințele profesorului, respectiv un control instructional foarte scăzut.

Cadrele didactice utilizează adesea o curricula adaptată doar la nivel teoretic, neavând posibilitatea de a dezvolta o curricula particularizată, în funcție de nivelul și cerințele elevilor cu tulburări.

## Studiul 2

### Rezultatele evaluării inițiale a tulburărilor comportamentale ce apar la clasă și identificarea numărului de elevi cu cerințe educative speciale

#### Metodologie

Acest raport prezintă rezultatele aplicării chestionarului de identificare a tulburărilor comportamentale la elevii de la Școala Gimnazială General Eremia Grigorescu din București. Chestionarele au fost completate de cadrele didactice ale claselor respective. Au fost aplicate 543 de chestionare, la elevii din toate treptele învățământului general (cu excepția clasei a III-a), începând de la clasa pregătitoare. În afară de prezentarea frecvențelor procentuale obținute la întrebările chestionarului, s-a calculat și riscul de apariție/manifestare a tulburărilor de comportament, conform următorului algoritm:

1. S-a alocat câte un punct la fiecare răspuns care indică un comportament negativ.
  2. S-au adunat punctele alocate.
  3. Totalul obținut a fost încadrat într-una dintre cele 3 categorii de risc, definite astfel:
    - a) Risc minim – mai puțin sau egal cu 5 puncte;
    - b) Risc mediu – mai mult de 5 puncte, dar mai puțin de 8;
    - c) Risc sever – cel puțin 8 puncte.
- Cele mai întâlnite comportamente negative sunt comportamentele verbale care nu respectă cerințele lecției (27%) și cele perturbatoare față de colegi, care le deturneză în mod direct atenția de la sarcinile didactice (25%).
  - În 9% din cazuri, se simte nevoia unei curricule adaptate.

#### Concluzii:

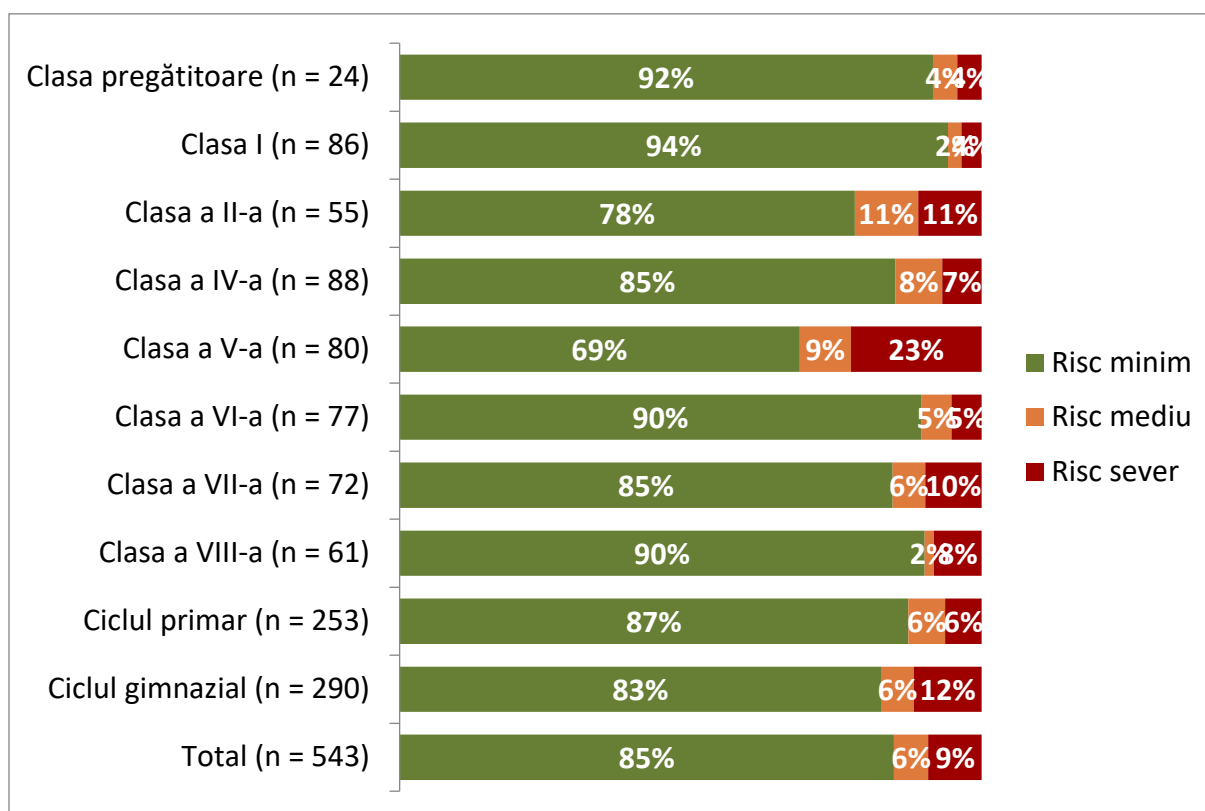
**15% din copiii înscriși în școli prezintă tulburări comportamentale, cu risc sever și mediu de manifestare a acestora.**

A fost identificat un număr **2788 de copii**, care prezintă risc de a dezvolta **tulburări comportamentale și de dezvoltare.**

Conform datelor colectate în cadrul școlilor, numărul copiilor care sunt **inregistrați cu diagnostic specific este de 149**. Au fost identificate diagnostic precum: TSA, sindrom Down, întârziere în dezvoltare, ADHD, deficit de atenție, deficiența mentală ușoară/ moderată.

**Cadrele didactice au raportat un număr de 287 de copii fără diagnostic medical**, dar care au simptomatologie specifică și dificultăți de adaptare curriculară.

## Riscul tulburărilor comportamentale



Se constata un risc mai mare la ciclul gimnazial fata de cel primar, cu un procentaj foarte mare al elevilor cu risc sever la clasa a V-a (23%).

## Studiul 3

### Evaluarea impactului și a rezultatelor procesului de implementare la clasa a metodelor educative ProfAid

#### Rezultate etapa II: Implementarea metodologiei ProfAid KIT

##### Faza 1: Programul de formare a cadrelor didactice

Cursul de pregătire "Metodologii pentru integrarea în școală a copiilor cu tulburări de dezvoltare și managementul comportamental al claselor de elevi" a fost susținut în 30 de școli, atingând un număr de 743 de profesori din ciclul primar și gimnazial.

Cursul a avut o componentă teoretică, de predare și explicare a metodologiei selectate în cadrul proiectului, a conceptelor de bază din analiza aplicată a comportamentului, respectiv o componentă practică, de aplicare și demonstrare a implementării kitului ProfAid.

Fiecare participant a primit un KIT complet cu materialele ProfAid. Acesta cuprinde:

- Ghid de integrare la clasă a copiilor cu tulburări comportamentale și autism – manual instructiv și descriptiv a materialelor ProfAid și a tehnicilor de lucru pentru managementul comportamentelor individuale și colective
- Sistem de premiere (fișă simboluri/tokeni și caiet cu modele de premii)
- Set contracte comportamentale pentru elevi
- Cartea *Semneaza aici*, de William Heward și Jill Dardig, instrument exhaustiv de aplicare a contractelor comportamentale și demonstrații practice
- Set fișe de autoevaluare și automonitorizare pentru elevi
- Fișă de monitorizare a recompenselor și de evaluare a motivației elevilor
- Materiale video descriptive și explicative pentru implementarea metodologiei

##### Faza 2. Programul de supervizare oferită profesorilor în implementarea la clasă a materialelor și tehnicilor ProfAid KIT

Fiecare profesor a beneficiat de îndrumare directă sau a implementat metodologia ProfAid cu ajutorul specialiștilor ATCA prezenți la clasă.

Această activitate s-a derulat timp de 4 luni, fiecare școală beneficiind de consultanță și monitorizare în aplicarea materialelor ProfAid.

## Rezultate de implementare obtinute:

24% dintre cadrele didactice incluse in proiect au aplicat metodologia ProfAid independent, imediat dupa finalizarea cursurilor de formare.

67% dintre cadrele didactice au aplicat metodologia ProfAid cu ajutorul specialistilor ATCA, in cadrul sesiunilor de interventie la clasa.

9% dintre cadrele didactice participante nu a aplicat metodele ProfAid sau nu a putut fi realizata o observare directa a aplicarii acestora.

Cadre didactice incluse în proiect care au aplicat metodologia ProfAid independent, imediat după finalizarea cursurilor de formare.

24%

Cadre didactice care au aplicat metodologia ProfAid cu ajutorul specialiștilor ATCA, în cadrul sesiunilor de intervenție la clasă.

67%

Cadre didactice participante care nu au aplicat metodele ProfAid sau nu au putut realiza o observare directă a aplicării acestora.

9%

## Diminuarea factorilor de risc si a tulburarilor comportamentale

Implementarea ProfAid a produs imbunatatiri semnificative in diminuarea comportamentelor neadecvate, respectiv in imbunatatirea performantelor educative.

Reduceri ale comportamentelor disruptive:

- Comportamente de iesire din sarcina si ridicare din banca – reducere de la 62%, la 17% post interventie;
- Reducerea comportamentelor agresive, de la 54%, la 11% post interventie;
- Reducerea comportamentelor de nerespectare a regulilor clasei – de la 43%, la 5 % post interventie;
- Comportamente verbal neadecvate (ex. Tipat in clasa) – reducere de la 67% comportamente negative intiale, la 19% post interventie

Se ridică din bancă în timpul orelor? (DA)

---

Are nevoie de ajutor în a-și finaliza activitățile în timpul orei? (DA)

---

Răspunde solicitărilor cadrului didactic? (NU)

---

Are comportamente verbale în afara cerințelor de lecție? (DA)

---

Îi deranjează pe colegi? (DA)

---

Are comportamente agresive față de alți colegi? (DA)

---

Are comportamente autoagresive? (DA)

---

Țipă în clasă? (DA)

---

Are accese de furie în clasă/în pauză? (DA)

---

Are dificultăți în a interacționa/ coopera cu alți colegi? (DA)

---

Se joacă adecvat cu ceilalți colegi în pauză? (NU)

---

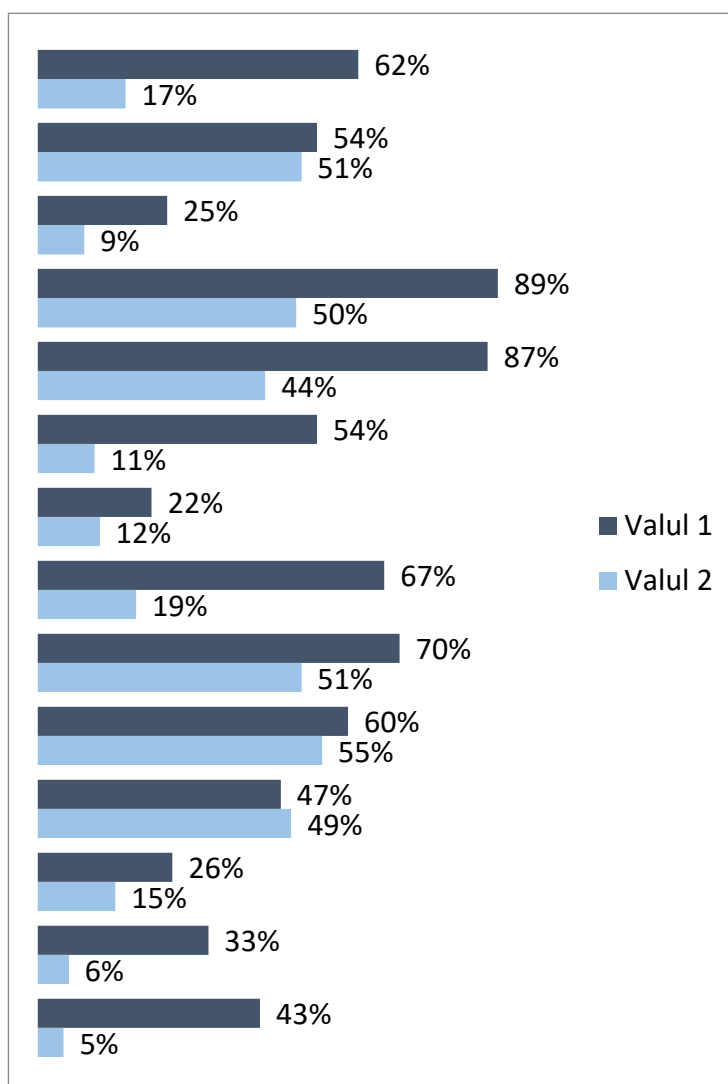
Preferă să stea singur în pauză? (DA)

---

Își însușește sau distruge materialele altor colegi? (DA)

---

Respectă regulile clasei? (NU)



Factorii asociați tulburărilor comportamentale și TSA - agresivitate, ieșire din sarcină, accese de furie, tendința de izolare - au fost reduși semnificativ, cu peste 60% în toate cazurile. Comportamentele alternative pozitive - implicare în sarcină, răspuns la ore și la solicitările cadrului didactic, respectarea regulilor clasei – au fost întărite și îmbunătățite, cu proporții variabile de creștere între 40-60%.

Nu s-au observat modificări notabile pe abilitățile care presupun monitorizarea constantă a copiilor, intervenții în pauză sau intervenții de lungă durată (peste 1 an) – jocuri adecvate și abilități sociale adecvate în pauză, cooperare cu ceilalți colegi, nevoia de ajutor în finalizarea lecțiilor (asociată nivelului de independență și adaptării curriculare permanente).

Crearea sinergiei între reducerea factorilor de risc, disponibilitatea materialelor de sprijin pentru copiii cu CES și adaptarea modului de predare și de intervenție asupra comportamentelor elevilor permite o integrare mai bună a tuturor copiilor, în special a elevilor cu tulburări comportamentale și tulburări de spectru autist.

## CONCLUZII

Conform analizei și datelor din prezentul studiu, există elemente îngrijorătoare în ceea ce privește situația din sistemul de învățământ din România.

15% din copiii înscriși în școli prezintă tulburări comportamentale, cu risc sever și mediu de manifestare a acestora. În cadrul proiectului au fost identificați un număr 2788 de copii (din totalul de 18 587 evaluați), care prezintă risc de a dezvolta tulburări comportamentale și de dezvoltare.

Conform datelor colectate în cadrul școlilor, numărul copiilor care sunt înregistrați cu diagnostic specific este de 149. Au fost identificate diagnostice precum: TSA, sindrom Down, întârziere în dezvoltare, ADHD, deficit de atenție, deficiența mentală ușoară/moderată. Cadrele didactice au raportat un număr de 287 de copii fără diagnostic medical, dar care au simptomatologie specifică și dificultăți de adaptare curriculară.

Cadrele didactice consideră în proporție de peste 50% că utilizează o curricula adaptată copiilor cu dificultăți de învățare sau tulburări de spectru autist. Din analiza directă reiese că majoritatea copiilor cu TSA sau tulburări comportamentale nu beneficiază de sprijin direct în clasă, iar prezența profesorului de sprijin este ocazională.

Majoritatea școlilor nu au psiholog școlar care să sprijine nevoile de integrare ale copiilor cu tulburări de comportament și care să ofere consiliere cadrelor didactice și părinților. Cadrele didactice utilizează adesea o curricula adaptată doar la nivel teoretic, neavând posibilitatea de a dezvolta o curricula particularizată, în funcție de nivelul și cerințele elevilor cu tulburări.

În cadrul ProfAid Kit, odată cu introducerea materialelor de specialitate în școli și prin formarea cadrelor didactice și consultanța oferită acestora, rata de implementare a tehnicilor moderne de predare și management comportamental a crescut, ceea ce a produs un impact imediat și benefic în clasele în care a fost implementat, optimizând relația profesor-elev și, cel mai important, oferind copiilor posibilitatea să-și exprime nevoile, să înțeleagă beneficiile comportamentelor pozitive și să încerce să-și îmbunătățească performanțele școlare de grup sau individuale.

Proiectul este un model unic în educație datorită accentului pus pe intervenția practică și gradul mare de aplicabilitate. Specialiștii ATCA au implementat programele de intervenție în clasă în mod direct, împreună cu cadrele didactice și au oferit sugestii concrete de management al situațiilor dificile. Training-ul și aplicațiile practice au la bază tehnici demonstrate științific ca fiind eficiente, din analiza aplicată a comportamentului, abordare ce vine cu rezultate concrete în recuperarea și integrarea școlară a copiilor cu autism și alte tulburări de dezvoltare.

În cadrul proiectului a fost conceput un instrument de lucru care va fi pus la dispoziția tuturor cadrelor didactice din România, astfel încât impactul ProfAid să genereze rezultate cât mai ample.

Concluzia acestui proiect se concentrează pe importanța modelării și reformării sistemului actual de învățământ și pe necesitățile structurale cu caracter de urgență.

Ca urmare a observațiilor statistice și a datelor ce reflectă statutul deficitar al sistemelor de intervenție educațională, ATCA va iniția o campanie de dialog în direcția Inspectoratului General al Municipiului București și Ministerului Educației, pentru a identifica, inclusiv la acest nivel, soluțiile de extindere a programului la nivel național. Credem că doar prin asocierea eforturilor din partea tuturor stakeholder-ilor (ATCA, Minister, Inspectorat și Kaufland) putem progresa în această reformă de pregătire adecvată și urgentă a cadrelor didactice la nivel național.